

բաւորուած ժողովուրդ մը սկսու ջաշել, մենք կը մաղթենք որ շատ կարճ ըլլայ այդ շղթան, որ մեր թէ քաղաքական և թէ եկեղեցական պատմութեան մուր սեւ էջերը պիտի յօրինեն:

Բնութեան մէջ դէպքեր կան զոր մարդ-կային միտքը չէ կրցած հասկնալ, բնու-թեան զաղտնիքներն են անոնք որ ստեղծագործ գորութեան կնիքը կը կրեն: Պատմութեան մէջ ալ դէպքեր կան զոր մարդու միտքը չի կրնար հասկնալ: Դոն մարդիկները դերք կը կատարեն կարծես մեզ նմաբար, անգիտակցօրէն, անյաղ-թելի ուժէ մը մղուած, Նախախնամու-թիւնն է որ գործել կուտայ:

Դեռ տարի մ'առաջ հազարաւոր բերան-ներ, Թերզեան, կիցցէ՝ Թերզեան կը պօռային անգիտակցաբար, կրօնասէր աղ-ջասէր: Ժողովուրդաւոր, եւն. եւն. չլա-ցուցիչ անգիտակցութեան շարունակն այդ անուան շարք, և այս օր միեւնոյն բերանները ազգաբայ, դաւաճան, թե-թեւակրօն, մօլեռանդ կ'անուանեն զին-քը և «անկցի՝ Թերզեան» կը պօռան: Այս կայր հակառակութեանց մէջ մենք Աստու-ծոյ մասը կը տեսնենք: Աստուծոյ զօր-ծերը մարդու կամքէն կախում չ'ունին, որչափ ալ մարդս կրօնք չկայ ըսէ, կրօն-քը կայ և ինքզինքը կ'ըցնէ: Կրօնքին տէրը, քնիչը, դատաւորը, պաշտպանը, վրէժխնդիրը Աստուած ինքն է, մարդիկ-ներուն սրտին դաղանաց գիտակը և քնիչը: Մարդս մինակ արտաքին գործ-քերը կրնայ դատել, բայց ներքինը միայն Աստուած կրնայ գիտնալ: Թերզեան ինչ հեղինակութեամբ ամբողջ ժողովուրդը մը հակակրօնական, հակաքրիստոնէական, հա-կակղերական, փոտած, մօլեռած եւն. եւն. տեսաւ ու վճռեց, ժողովուրդը մը մէկ մարդու փաշտումը մեկէն կրօնական կամ անկրօն չի կրնար ըլլալ: մարդ կըր-նայ սխալել, մեղքի մէջ իյնալ և ասոր համար Քրիստոս հաստատեց Եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդները, բայց ազգ մը մէկէն անկրօն չի կրնալ ըլլալ՝ մէկ մարդուն ը-սելովը: Ընդհակառակն թեթեւակրօն, անկրօն կամ կրօնական տեսակէտով ան-տարբեր կըրնայ ըսուիլ անիկայ՝ օր ու-րիշներու կրօնային զգացման հետ կը խա-ղալ:

Հայ-Կաթողիկէ ժողովուրդը տարիե-րէ ի վեր Կաթողիկէ ճանչցուած է, և այդ Կաթողիկէ կրօնքին համար հալածանքներ կրած է, այդ ժողովուրդը իրեն ինքնու-րոյն պայմաններ մը ունեցած է, որոնց իրաւունք, աւանանշանորհութիւն, շնորհք օրը կ'ուզես ըսէ, և զանոնք մինչեւ այս օր պահելով, Կաթողիկէ համարուած է, ինչպէս եւ Գ-Պատրիարքի և Եպիսկոպոս Առաջնորդաց ընտրութեան մասնակցու-թիւն, ժողովրդեան կողմանէ ընտրուած ժողովներ եւն. եւն. Թերզեան Ս. Դեռ մինչեւ քանի մ'ամիս առաջ գիտել ի՞նչ այս ժողովուրդը այս պայմանները ունե-նալով հանդերձ Կաթողիկէ է, ինչու այս օր այդ պայմանները Կաթողիկէ Եկեղեց-ւոյ հակառակ են կ'ըսէ, դեռ քանի մ'ա-միս առաջ իրեն ստորագրութեամբ Ազգ-Ներսիսի ժողովոյ հրապարակեալ կան, իրեն առ Ազգ. Ներսիսի, ժողով հասցնով գրու-թիւնները կան, որոնց օրինակները աչքով-նիս տեսանք, ինչու այսօր Նրեսիսիսան բաւը Կաթողիկէութեան հակառակ կը նկատէ: Սիդ միեւնոյն Նրեսիսի, ժողովին և Սինդոնի միջեւ բանակցութիւններ փոխանակուեցաւ, երկուստեք խոստումներ եղան: Մ'անանեօր Սիւրբայ, յանուն Սըր-բազան Պապին այդ Նրեսիսի ժողովոյ խոստումները ստուաւ: Եւ եթէ աւելի հին ժամանակներու երթանք, Դոն, Դեր. Թերզեան, Եպիսկոպոսներ քննադատեցիր մեզ ժողովրդեան առջեւ, երբ քեզ Կ. Պատրիարք չըլին՝ երբ ժողովուրդը կ'ու-զէր, Դոն այդ Եպիսկոպոսները, Կաթո-ղիկոսները ծաղրեցիր արհամարհեցիր: Դոն քու ընտրութիւններ անիջպէս յետոյ չը-նորհակալութիւններ, գովեստներ. սուրբ այդ Նրեսիսի, ժողովին. անոնց օժանդա-

կութիւնը խնդրեցիր պաշտօնիդ կատար-ման մէջ, անոր նիստերուն նախագահե-ցիր, ա՛յն օր Կաթողիկէ կրօնի համաձայն էր և այս օր չէ՞: Բայց որ մէկն ալ չիտակ ըլլայ Դոն կրօնքի հետ կը խաղաս, վասն զի մենք ժողովուրդս Կաթողիկէութեան հակառակ չէինք գիտէիր յառաջ. և հիմայ ալ այնպէս գիտենք, բայց դոն եթէ Կաթողիկէ կրօնքի հակառակ գիտէիր՝ ին-չու այն ատենները չըսիր ու այնպէս չվարուեցար, քանի որ կրօնքի դէմ խնդ-րիւններու մէջ բնաւ վիշտութիւն չըլլար, իսկ եթէ ստուգապէս, ինչպէս գիտենք, կրօնքի հակառակ չէ, ի՞նչ խղճով այս օր կրօնքի հակառակ կ'ըսես ու բարեմիսնե-րու խիղճերը վրդովել կ'ուզես: Գ-Պատ-րիարք ընտրուելէ և Պօլիս գալէք վերջ շատ մը եկեղեցականներու թէ աշխար-ականներու տարակուսելով կը հարցը-նէիր, արդեօք իմ ընտրութիւնս Աստու-ծով եղաւ: Հոգին Սո՛ւրբ ներշնչեց հի-մայ. ի՞նչ հաւատարմ ունեցար որ վստա-հաբար կը յայտնես «Աստուած զիս ըն-տրեց...»:

Հիմայ կ'ստուգուի ինչ որ շատոնց կ'ըսուէր թէ կրօնքը Թերզեանի ձեռք խաղալիք և պատրուակ եղած է, Թեր-զեան, յանուն որբերու, աշխուհիներու, աղ-քատներու, բարեգործական հաստատու-թիւններու, բարեպաշտ անձինքներու կրօնական զգացումին կոչում ընելով, մեծագումար նպատակներ ձեռք բերած է, ինչ օր ինք իրեն ք-նով ըսեր է քանի անգամներ թէ 60000 փի հաւաքած է, ըսել է, գիտէր թէ կրօնական պար-տականութիւն է չըսուորին, անանկին, որբին, աշխուհի ողորմի, մինչդեռ ինք անգլիստար, խոստովեմար վարուած և վաճառած էր միշտ իրեն դիմող խեղճեր և գլխավորեալ արժանիները, և իրեն քմաց համաձայն գործածած է այս դրամները, օր ուրիշին իրաւունքն է. առիկա կրօնի և կրօնական զգացումի հետ խաղալ չէ՞: Գիտական արտաքին կեղծ երեւոյթնե-րով, չորաբերական, բռնազօսիկ գրու-թիւններով ժողովուրդը համոզել ելեւ-լու, այդ գումարներուն հրապարակային հաշիւ մը թող ներկայացնէ. գալիսկը մտքերը համոզելու այսպէս չի՞ սորուե-ցնէր միթէ կրօնքը և Աւետարանը:

Բարեպաշտ, սուրբ, պաշտելի են ի-րեն համար միայն այն մարդիկները ո-րոնք իրեն դրամ կուտան. դատապարտե-լի, կեղծ, դժբաղք արժանի անոնք՝ որ դրամ կամ հաշիւ կ'ուզեն: Արդէն ինք Հոռոմ չմեկնած մի քանի անձերու ըսած է, ի՞նչ ընեմ. դրամի շատ պէտք կայ, այս ժողովուրդը դրամ չի տար. ուստի Հոռոմէն կամ անոր միջնորդութեամբ Եւ-րոպայէն դրամ ձեռք բերելու համար ստիպուած եմ անոր հաճօքը չափիլ. ու-րեմն եթէ ազգը դրամ տար, այն ժամա-նակ կրօնքի հակառակ եղած չէր ըլլար, և այս խնդիրները չէին ելլեր: ուրեմն այս ամէնը դրամի համար կ'ըլլայ և կրօնի խնդիր չկայ. ըսել է կրօնքը պատրուակ եղած է անոր ձեռքը:

Աստուածային Նախախնամութիւններ բնք չի թողուր ո՛ր և իցէ անհատի, որ և իցէ դիրքի և աստիճանի տէր սլ ըլլայ որ այն՝ ժողովրդեան մը կրօնական զգա-ցումներու հետ խաղալ կամ կրօնքի պատ-րուակին տակ անիրաւութիւններ և զեղ-ծութիւններ գործուին. ու չկամ կ'անուիւ կը պատժէ իրեն զաղտնի տեսչութեամբ, բայց յայտնի ձեռքերով այդպիսի սրա-պիղծ ժպրհութիւնը, Քաղաքական թէ եկեղեցական պատմութեան մէջ լեցուն են այդպիսի դէպքեր, որոնց պատճառ-ները արտաքին պատմիչները աստղերու ազդեցութեան կը վերագրեն, բայց հա-ւատք ունեցողները չեն վարանիր Աստու-ծոյ մասը խոտովաներու անոր մէջ:

Ահաւասիկ այսպէսով կը լուսաբանուի մեր հասարակութեան մէջ ժամանակէ մի-վեր գործուած դէպքերը, որոնք արագա-բար իրարու զը յաջորդեն և շատերու

զարմանք կը պատճառեն: Դիրքի և առ-տիճանի բարձրացումը թէեւ յայտաշխար-հի յաջողութիւն և վարձատրութիւն է, բայց շատ անգամ Աստուծոյ կողմանէ պա-տիժ է, վասն զի աւելի կ'ենթարկուի ծան-րութեան և մարդը կը ցուցադրուի չու-տով ճանչցուելու:

Ահա պատճառը ժողովրդական այն մեծ և կոյր հոսանքին Թերզեանը Կ-Պատ-րիարք ընելու: Եւ հիմայ ալ թող չգար-մանայ ոչ ոք ժողովրդական այն սաս-տիկ հակառակութեան իրեն դէմ և պա-րագ տեղ անկրօնութեան և հակակղերա-կանութեան մէջ չփնտառեն զայն յառաջ բերող ոյժը. անիկայ նոյն իսկ իրեն և մեր ամենուն դաւանած կրօնքին և իրեն խիղ-ճը տանջող կէտերու մէջ փնտառին, զո-րոնք չտեսնելու, չզգայուր կը զարնէ և խղիւղու կ'աշխատի իրեն արհամարհելի ազդեցութիւն մը:

Աստուած հաստատած է օրինաւոր իշ-խանութիւնը բայց երբ իշխանները ուղ-ղութենէ, արդարութենէ կ'ընդին, անոր յուշը, ազդեցութիւնը և պատկառանքը կը կորսուի ժողովուրդեան աչքին և Աս-տուած կը շարժէ ժողովուրդը պայքա-րելու, կուռեւոր օրինաւոր իշխանութիւ-նը իր սահմանին մէջ բերելու համար:

Թող չարամարտի ժողովուրդը, խա-ժաւուծ ամբոխ, սրիկայից խուճ անա-կաններով, յաճախ անգամ այդ արհամար-հուած տարրը, Աստուծոյ արդարութեան գործիք կ'ըլլայ, իշխանութեան կորսն-ցուցած բռնաբռն տեղը բերելու համար:

Մենք կը զարհուրինք Աստուծոյ այս արդարութեան առջեւ և կո յուսանք որ Թերզեան և իւր համախոնները այս հաւա-ւոր դասէն ազդուելով՝ վայրկեան մը կը խորհին, և աւելի առաջ չեն մղուիր, ա-ւելի ծանր դատեր չաւանդու համար. ար-դարութեան դէմ կուռիլ չըլլար: Բաւական է ալ մօտ ժամագումարին տակ սեւ ձեռքեր գործածելը, դիմակները վար աւանդին, քարոզուած վարդապետութիւն և գործք պէտք է իրարու համապատասխանին:

Եւ դեռ զորիչ ձեռքս... ինծի լուր կը բերեն Երկուշաբթի օրուան Ազգ. Ե-րեսի. ժողովոյ և բաղմամբ ժողովըր-դեան հոգեբանական վիճակին և եղած դէպքերուն, Ընտանիքի դաւաճանք և գործի տէր մարդիկ, ցուրտին բռնքին, սաստկաշունչ մըրկին փողոցները ինկած են, մոռցած իրենց տունն ու գաւակ, անզգայ սաստկաշունչ փոթորիկին, կ'եր-թան իրենց համար աւելի թանկագին կո-րուատը գտնելու, իրենցմէ բռնի յափը-տակուած նուիրական բուն մը ետ խե-լու. իրենց հաւատքը, կրօնը, արժանա-պատուութիւնը. միջոցներ կը խորհին, կը խոստանան իրարու հաւատարիմ մնալ, կ'երդնուն ամէն զնով վար ձգել տալու Թերզեանը այն դիրքէն. ուր սխալմամբ բարձրացած է: Նա դիրքեք անհաւատ անկրօն, հակաքրիստոնեայ կը ճանչնայ. փոտած կը տեսնէ, Քրիստոսի փարախէն դուրս կը վաճառէ Թող երթան ուր որ կ'ու-զեն. իսկ անոնք կ'ըսեն. մենք Քրիստոսի փարախին մէջ պիտի մնանք: մեր հայրերուն մեզի առաջ թողուցած կրօնքէն չենք հե-ռանար. Թերզեան զմեզ ճանչնալ չուզեր, նոս օտար է մեզի՛, վարձկան է...: Այն տունը, որուն դուռները մեր առջեւ լայն բացուած պէտք էր ըլլալ միշտ, հոն մեր ցուրտը ամոքելու, մխիթարուելու, դար-մանուելու, կազդուելու, երկաթեայ փեղկերով, վանդակներով գոցուած գա-րագեղ մը դարձած է. հոն մեր մահուան օրագոյնի կը լարուի, հոն ազգին դէմ մատնութիւն կ'ըլլայ իբրեւ ապստամբա-ւաժարութեան դէմ: այն դիրքը՝ որ մեր պաշտպանութիւնը պիտի գրէր հարկ և դած ժամանակ, մեր գոյր յանգապարտու-թեան, դատապարտութեան վճիռ կը գրէ... մենք պիտի երթանք մեր արեւմտ խոր-տակելու այդ երկաթեայ դուռները. ազ-գին մխիթարութեան դուռը մեր օրով զարագեղ դարձնելու անարգանքը յաւի-

տեանս մերժելու մեր վրայէն: Այն դու-ռը, ուր կ'ապաստանէին բռնակալին ձեռ-քէն հալածուած մեր հայրերը, հոն ոստի-կաններ պիտի սպասեն մեզի բանտ տա-նելու: կ'երթանք սուրիններու դէմ ու այդ նախատինքը չենք թողուր մեր երեսին, ապագայ մեր սերնդեան առջեւ: Ազգին Բարրիկադան չենք թողուր որ պարագ-խանն դառնայ, ինչպէս ըսած է երբեմն ինք Թերզեան...:

Այսպէս կ'ըսեն եղեր և կ'երթան... դիմագրաւ... և հիտուանքը... սիրտս կը յուզուի. գրիչս ձեռքս կ'իյնայ այս նկարագրութեան առջեւ, և կը վերջա-ցընեմ կոչում ընելով կրօն. ան, բարե-պաշտական, ազգասիրական զգացումնե-րուն ամեն անոնց՝ որոնք որ և իցէ կեր-պով կրնան վերջ տալ հասարակութեան մը այս յուզեալ և անորոշ վիճակին... կոչում կ'ընեմ Թերզեանի կրօնի վեր-ջին կայծը ժողովրդեան մէջ, թող հրաժա-րի... կոչում կ'ընեմ Եպիսկոպոսաց, Քա-հանայից, Հոգեւոր և Քաղաքական իշխա-նութեանց, իրենց ոյժը, ազդեցութիւնը բարոյական ֆիզիքական հեղինակութիւնը բանեցնելու, աւանդու ազգ հրաժարակա-նը, փրկելու համար ազգը բարեպաշտ և բարեմիտ ժողովուրդը. քանի որ ժա-մանակ է առաջն առնելու ցաւալի դէպ-քերու. ապագային անօգուտ զղուճի յա-րաւանական օրդէն չտանջուելու հա-մար... Ձայն կը պահանջէ բանակալու-թիւնը, մարդկային զգացումը, Քրիստո-նէական կրօնքը Աստուածային արդարու-թիւնը:

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ

ԱՌ ԳԵՐ. ԵՐԶԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅՄԱՌ

Եթէ Դոն Գրիստոսի ճշմարիտ պաշ-տօնեաներէն էք, Դոն Կէտք է որ Նորա սէր և խաղաղութիւն քարոզած շաւղէն ընթանաք. սակայն Ձեր ներկայութիւնը, այս Պատրիարքական դահլուս վրայ բազ-մելով՝ Կ-Հայոցս մէջ խռովութեանց և ատելութեանց պատճառ եղաւ. քանի որ Դոն Կայ գահը չիողլու համար յետին անսիճան կը յամառէք, այս գահէն սկը-սաւ փուշ և դատասկ բռնաճիւղ: Այս նուր-րական տօներու մէջ արդեօք օրքան վշտացեալ սրտեր և աշրեցաւոր հոգիներ ընդ հիսաքանչ երգեցողութեամբ դպրաց՝ իրենց կողկողագին աղկոսները Երկինք պիտի բարձրացնէին, սփոխանք և մխիթա-րութիւն գտնելու համար, Դոն Կայ միտի-թարութիւնը անգամ զլացաք անոնցմէ, թողով զանոնք իրենց վշտաց և ցաւոց մէջ. մեղք մը գործեցիք առաջի Աստու-ծոյ, և հաւաւոր մեղք մը:

Այս ամբողջ կառուելու համար Առաք-եալներէն օրինակներ կը բերէք. միթէ չէ՞ք իշներ, Մեն վարդապետին անոնց տուած պատուէրը՝ որ կ'ըսէ. «Եթէ զձեզ չընդունին, հեռացէք այն տեղէն, նաեւ թօթափեցէք ձեր ոտից փոշիները» Ու-րեմն չկայ Ձեզի ուրիշ միջոց, բայց եթէ լքել այս գահը և հեռանալ: Ձեզ ճշմա-րիտ Հայ մը, ճշմարիտ Քրիստոսեան մը և ճշմարիտ հայ ժողովրդաց կարծելով, ով-տանաններով բերին այս գահը. ինչ մեծ յուսախաբանութիւն...: Որովհետեւ այս ամէնն ալ դրժեցիք: Ձեր այս վարմուն-քը Քրիստոնէութեան բոլորովին հակա-ռակ է: Երկրորդ՝ եթէ յանդգնեք, պահ-ծալի Հայ անուան ալ օխերիմ թշնամի պիտի կանգնիք. մի, մի՛ մի՛ դպիք այն անուան. այսօր անգամ Ձ-ստեղ ուղած այն լեզուով խորանին առ-սըբազան պայտամունք կը կատարէք և կը ինչեք իւրապարիւր, Սահակ և Մեսրոպը և այ-լովքն հանդերձ, որոնք Հայ էին և Հայ ապրեցան, և գուցէ Հայ անուան Ձեր ու-նեցած ատելութեանը համար մեր նախն-եաց օսկորները բոլորք պիտի բառնան և

օրհնութեամբ չպիտի լինեն Զեր անունը, և նամանաւնդ ընդհանուր Հայութիւնը Զեպի դէմ առնոյնս պիտի կանգնի քրտաններով: Դարուս մէջ ա՛յ ազգութեանը գոյութիւն չեն կրնար ունենալ, եղէք ասոր Գերապայծառ:

Եթէ Դուք փութեք և պատուոյ կր բաղձաք, փարթա՛ւ կեանք մը վարելով, մի՛ կանկածիք թէ ժողովուրդը Զեր փարթաւ մեղքները կը նախանձի, երբեք, երանի թէ փառասիրութեամբ հանդերձ ժողովուրդին ցաւերուն ալիք ըլլալ ուզէիք:

Օսմանեան ազատութեան փառապանծ դրօշին ներքեւ կ'ուզենք խաղաղութեամբ ապրիլ և մեզի արուած առանձնաշնորհ հումները վայելել: Կատնէշ մի՛ կանգնիք մեզի դէմ, մինչդեռ այդ պատնէշը հիմ չունենալուն շուտով կը տապալի: Ինչք ուզեք օտարաց միջամտութիւնը մեր գոռա ազգային և ներքին խնդիրներուն մէջ, միջնադարը վաղուց կորած Գերապայծառ, կ'ուզենք մեր ցեղային ինքնութիւնը պահել և պաշտպանել: Կ-Հայոցս նաւը, որուն մէջ Դուք ալ կը գտնուիք, այսօր Եսկաչունը փոթորիկներու և ամենի ալեաց խաղալիք եղած է Զեր պատճառը, փրփուելու երկակայէ, ունեցեք ուրեմն, Գերապայծառ Տէ՛ր, այդ վե՛ր քաջութիւնը զոյնու Յոյնացի մարգարէին հետ: «Առէ՛ք արկէք զիս ի ծով, և ծովք խաղաղեցի ի ձեռնդ»:

ՀԱՅ ՀՈՌՈՎՄԵԱԿԱՆ ՄԸ
Բերտ, 27 Դեկտ. 1911

ՀԻՆՔԻՒՄԵԹ ՀՈՒԳՈՒԳԸ ԷՀԱԼԻՑԷ ԲԻԱՑԷԹ Ի Թ Մ Ե Լ Ի

Բէթիգի միւնիթէթիմիզ «Ազատա մարտ»-ու կ'օրհնէն պիտի մէջ ալիք մախ սուսնին աթիւնէր ճիւղէլէրինի նազլ Բուրիզ:

«... Պու խառնուսաւ էն զիեատէ շայ եանը իսթիղրայ օլան ճիւղէթ, հիւքիւմէթին սուրէթը հարէթէթի սիրօ Մալուժ օլտուղը վէճէթ, թերզեան էֆ.նին իյգա իշէթի օլտուղը շու հալ վէ մէվէթի գար չը: Էրմէնի-գաթիօթը ճէմաթը, թէնտի սիրի թէմսիլ իսէն հէյեթ մարիթէթիյէ չօգտան արքը չիքեայէթ իթմիլ իտի: Հիւքիւմէթի Էրզեան էֆ.նին ալաթիլին ինթիլար ի Էթիլ պերայէթ, Էթիլ Էթիլ միւշթիլթին զուհուրին մէն իթմէթ իւզթիլ, մէսէլէթի թէմիլի իթմէթի չալըմալ իտի: հալպու թի հիւքիւմէթի, թէնտի աաթիլը գաթիմէթիս իթթիլպաէն, չիքեան Էթիլ հալի օլան թազիրիլ միւտէթ ալթը նա ալթը սըր:

«Տախալ վար, սըր տէֆա տա հիւքիւմէթի, մէսէլէթին կիւնէլ կիպի վազիլ վէ աշիքեար օլտուղընա բալմէն, ճէմաթ, «պիր միւտուէթ տահա թէհամիլ իթմէթի» թափսիլ իտէթի, «թէնտի մէթալիպաթ վէ միւտաթիւթը պիր թագրիլ իլէ Էթիլալէն իլէթար իթմէթի» թէթիլիլ իլէթիլ տիր:

«Էթիլալէն միւրաճաթ իտիլմէթին սէպէպը իւզըմընը պիլ անյաւաճաթ օլտուլ: Հիւքիւմէթի, ճէմաթ մէսիլալին սէլաիլթիլին թէնտի սաթի գապուլ իտիլ տէր, ագաթ իթթիլալէն միւտաթիլ իթմէթի մը: Էթիլ իսէ, նէտէն տիր թի, մէսիլ տարիլսին վիւքիլաի ճէմաթիլա գաթը տէրալ աշաթըմազ իլին իճապ իտէն թէտապիրի իթթիլալ իթմէթի: Բաթիլթիլալէն, պու սըրաթա թերզեան էֆ.նին խառնուսի իգաթիլթիւնը» կիպի թէլալաթը օլտուժալ իտիլ...»

«Ճէմաթ, պու «խառնուսի» իգաթիլ իգաթին իլէթիլտէն «Բաթիլթիլալէն» լէվ հաթընը աշաթընա էնտիրիլմէթին թալէպ իթմէթիլիլ, տաթիլիլ նազըրընտան տահա թիւտէ մանթըգա մուզմաթը պիր հարէթ թէթիլ պուլուսըլ տըր: Շաեթ Բաթիլ իլէթիլալէն ագաթ իթթիլալ իտիլմէթիլ,

Թերզեան էֆ.նին հաեթիլ թէլիլթիլէ մաարուզ պուլուսընտ Էթիլ գորգուլուս Էթիլ իսէ, օ հալալ, էվէլլէթի կիւն, աղը չիքեայէթ իտէն էլալիլ սօգաթ օրթա սընտա տարալ իթթիլ օլան ժանտարմալար, Թերզեան էֆ.նին վիճաթը պէհպուտըն թէլմիլ վէ մուհաթաթընա թալիլի իտիլմէթ մի իտիլ:

«Պիլալէն հաթը օլան գանաթ շուտըր թի, հիւքիւմէթի իլին շու հալէ պիր նէթիլ վիւրմէթ թէթ օլալ պիր չէլ տիր: պուլուս իլին իսէ, գանտու տարիլսին իտիլմէթիլ չիքըմաթ շարթիլա, Թերզեան էֆ. հաթընտա թէտապիրը գաթիլ: իթթիլալ իտիլմէթիլ քեաթի տիր: Պու պապուէ նէ գաթար իթթիլալ իտիլալ օ գաթար էլի օլտուր: զիւրա սիւրիւնէթիլ պրաթըլտըգա, ճէմաթ արաթընտա թիլալէն տահա թիւտէն իլիլալ իտիլ:

«Մէսիլիլ ռուսիլալ աղաթընտան պիրի տէմիլ տիր թի, «Պիր գալ կիւն զարթընտա ժաթիլալթըգա էսաթ իտիլմէթիլ չիք օլտուրա, Մէսիլիլ ռուսիլիլ ֆէսիլ իտէթիլ: սօնրա էսալ իթթիլալ կիպի հաթէթ իթմէթի»:

«Սիւրիւնէթիլ Էրզեան էֆ.նին զուհուրի մէլիլալ օլան նէթիլթիլէթ սէպէպիլ վէրիլմէթիլ իլին, հիւքիւմէթի, հիլ օլմաթա պու ճիւլթիլ նալալ տիգաթիլալ ալմալ տըր: »

ԲԻՐԳԵԿՈՅ ԴՊՐՈՑԸ

Դեկտ. 4)17, Կիրակի օրը որոշուած էր աղայոց դպրոցին եռամսեայ քննութիւն մը տալ, քննութիւն՝ զոր տարի. ներքէ ի վեր շատեր կը պահանջէին թէ՛ աստ և թէ՛ ի Պօլիս: Նախապէս եկեղեցւայ դուռը կը փակցնէր աղը մը, որով ազատ կը կացուցանէն փափաքողները ներ: Կայ գտնուելու: Քննութիւնը կ'սկսի որոշեալ ժամուն: Նախապէս քիչ շատ բազմութիւն մը կայ հետաքրքիրներու, կէս ժամ վերջ ընթացիլն պարսկուած է արահորդիստեալ... Թուրքն և հաճի հաճի խաղալ չկայ, ու քննութիւնաց ներկայ ևս միմիայն դատաւորներն ու մշտնջենաւոր անդամներն 2-3 անձ, որոնց մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները: Դուրսը հարսնիք կայ, սալուլ զուրմա կը գտնայ: հարկըստը դպրոցի խնդիրով պիտակաւ երոտեաները, ուսանողաց ծնողքներ և նախորդ հօգաբարձները՝ հոն են: Կը պարեն, կը դիտեն, կը զուարճանան և աղիլն... քննութիւն տեղի կ'ունենայ:

Մեծ ցաւ պիտի զգայի, եթէ մեր սիրելի հայրենակից և Սերասարտ Տիպար ազարակի տնօրէն Յակոբ էֆ. Միւսսեան իւր թանկազէն ժամբէն մի քանի զոհելով ներկայ չգտնուէր և անձամբ չվարէր քննութիւնները, որոնցմէ խիստ պահանջ:

Այս ինչ անտարբերութիւն. «Պու նէ բերիլ պու նէ՛ լահանա թուրշուր» կը պոսան, կը կանչեն. «Քննութիւն չեն տար որ ժողովուրդը հասկնայ թէ՛ ինչ կը սորվեցնեն, գիտնայ թէ իր տուած դրամ. ներք պարապը կ'երթան թէ ոչ» ու այլ կարգ մը խօսքեր և երբ քննութիւն տրուի աւելի կը նախընտրեն սալուլ-զուրմա քան իրենց սիրասուն զաւակներուն քննութիւնաց ներկայ գտնուելով իրենց դիտողութիւնները բացել: յայտնելու: Կեղծ ուսումնասիրներ, սո՛ւտ ցուցամոլներ, արգահատելի մարդիկ. իրօք զգուանը կուզայ մարդուս երբ սրճարաններուն անկիւնները, տուններուն մէջ, փողոցներուն տակտիքը կը խօսին, կը քննադատեն, կը գրգռեն, կը գայթակղեցնեն ժողովուրդը, իսկ երբ ճակատաբաց խօսելիք տեղը գայ՝ ծակաճուռ կ'ըլլան:

Բրգեկ հիւանալի մուրթիւն մը կայ. այն՝ որ իրապական, հոգաբարձու կամ զաստաւ եղած է ժամանակին, այդ պաշտօնէն ելնելէն վերջ, օգի ի բոլին կը

հակառակ իր յաղորդներուն գործունէութեան և նոյն իսկ իր նախապէս հետապնդած գաղափարին վիժման... ափսոս:

Դպրոցին շուրջ 120 աշակերտ ունի, որոնք եօթը կարգի բաժնուած են և կ'ուսանին հայերէն, տաճկերէն, գաղղիերէն, թուրքաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, սրբազան և ազգային պատմութիւն ևւն: Իրեն պիւտածէ յատկացուած է 90-100 սուկի, զոր բմանը յափաղանց կը գտնեն, սակայն ատոնք պէտք է համոզուին որ դպրոցին ծրագիրը ոչ թէ հարկը ոսկւոյ, այլ գուցէ կրկնապատկին կարօտ է գործադրուելու համար: Նիւթականէն կախուած ունի արդիւնքը: Թող մոռնան՝ ձրիի, աժանի և հետեւանքը եղող ապարդիւնի դրութիւնները վերջ գտած են այլեւս, և ոմանց խելապատակին համաձայն օգտակար չէ վերստին նոյն դրութեան վերածելը: Մեր դպրոցին ուսման մակարդակը այս օր շատ բարձր է քաղաքի կարգ մը դպրոցներէն. միայն ասպարէզ չկայ դպրոցին արդիւնքը գործնականապէս ի յայտ բերելու: Դպրոցէն քիչ շատ ուսմունք ստացող աշակերտ մը իբր ասպարէզ ընտրելու հարկադրուած է, ձեռք առնել կամ կառապանութեան մը տրակը և կամ հողագործութեան վարոցը:

Եւ իբր տասնամեայ ուսուցիչ և իբր տնօրէն ճակատաբաց կրնամ յայտարարել թէ, մեր դպրոցը, հակառակ իւր նիւթական անձկութեան, հակառակ գեղջկական անկապտ պարագաներուն՝ շատ բարձր է իր նմանողներէն, եթէ մենք փոխանակ վնասեցնելու ուսուցիչ և ուսանող, ոյժ տանք, խախտուենք և քաջակերները զատնք վստահ ըլլանք որ աւելի չաւ և չափելի արդիւնքներ ձեռք պիտի բերենք: Զգենք չքայողութիւնը, չըբաղինք անձնականութեամբ և նկատի առնուած բուն իրողութիւնները: Օգինակ՝ ես ժամանակին կառապան, յետոյ Պօլիս դռնապան և այժմ ալ դասատու ըլլալովս չի հետեւիր թէ ազգասէր և յառաջդիմաւոր մը չեմ, Ասի կ'ըսեմ, որպէս զի իմ հայրենակիցներս առանց անձովս զբաղելու դան հրապարակ և իրենց օգտակար գաղափարներով ցցունել յառաջդիմութեան ճամբան: Տասներկու տարիէ ի վեր քաջուած էի «Մէճմուս»-ի մէջ գրելէ, սակայն այս լուրքիւնը շատ մը վնասակար արդիւնքներ ունենալուն ստիպուած եմ վերստին ձեռք առնել գրիչս և անաչառ կերպով պարզել եղած անտեղութիւնները, սպառելով որ իւրաքանչիւր օք իր բուն սկզբունքով խօսի: Լրագրութիւնը մարդոց յառաջդիմութեան ախոյեան է, այն է որ զեղծարարները կը շշանակէ և գործունեաները կը վարձատրէ: Առ այժմ այսչափ:

ԱՍՏՈՒԱՍՏԱՌԻ ՊԱԼԵԱՆ
Բրգեկ, 13)26 Դեկտ. 1911

ԲԱԶԱՐ ԻՐԹԵՍԻ ԿԻՃԷԲԻ ՎԱԳՐԱՅԸ ՍԻԷՍՍԻՏԷ

Բազար իրթէսի կէճէսի Ս. Յովնան Ոսկեբերան քիլիսէսինաէ ալտ օլընան Սրեափոխանական ժողովուրդն սօնրա, էհա իտէն պաղըլարընը՝ Կ-Բաթիլթիլալէն էօ նիւնտէն կէլտիլթիլի սըրաթա, պիր նիւթայիլ իճրա իթթիլթիլի, վէ պու արապաղը ժանտարմալար թարաֆընտան էհալիլին իւզէրինէ հիւճում օլընարագ, թիւքէնք տիպիլթիլիլ տարալ իտիլալի, վէ Զամառան էֆ, նամ համիլթիլի կէնճին ճիւղիլթէ պուրնու գանտաղը վէ երգիլ իտիլթիլթիլ վէ եաղըմըլ տըր:

Զապըթանըն պու հարէթէթի, հէթ հալալէ շայնանը թէլէսիլթիլ տիր: չիւնթի էհալիլ մահալա քէնտի հաթընա, քէնտի մալիլէ սահպ օլմազ իսթիլթիլի ճիւլթիլ, անը, վէլէվ պու խառնուսալ պիր աղ զիւ եալէ շիտալէ տաթիլ իթթիլալ իթմէթի, թիւքէնք տիպիլթիլթիլ տէլիլ մուսիլ: հալէ թէպալիլթիլ իլէ թէսիլթիլ իթմէթ լա-

ղըմ տըր: Գիրա պէօլիլ պիր հաթըլըլըլա քարը չըգան օ էհալիլ՝ ասը, էլըբեա, ճանի վէ էրպաղը ֆէսաթտան օլմաբըպ, պիլաթիս ստորգայը թէպաթտան օլտալ, հուգուգ վէ գալալտը տէլլէթէ գարը չըգան պիր քիմէլէ գարը, տամարալընտա ճէվլան իտէն ֆարթը ստապաթ վէ հաթըլընալըգտան նալի պիր տէրէթէ չիտեթըլ չէլէճան ի գրազ իթմէ պիլէ, էհալէն հարէթէթի՝ մէլըլ պիր տալանա միւսթիլէնա օլտըլընտան, հիւքիւմէթին իթիլալ եօլընտաթի տալէթիլէ միւսթիլալ, ֆաթալ զապըթանըն տիպիլթիլիլ տար: պէլթիլին լաեթը տէլիլ տիր:

Մամաֆիլի շուրայր տալիլ պէնան իտէրիլ թի, մէլթիլ վուգուալտան աղ սօնրա, Երեսիլ. ժողով Ատենապետիլիլ իլէ Խնճիճեան Արամ էֆ. վէ զալէթամըլ սոնիլ իթթիլթիլալ, 50-60 գաթար բօլիս վէ ժանտարմալար թարաֆընտան մուհալէթ օլընմըլ օլան Կ-Բաթիլթիլալէ միլթէօ. նիւնտէն կէլտիլթիլիլ սըրաթա, մէլթիլալ բօլիս վէ ժանտարմալ Էֆրատը գօմանտանը թափսիլ գարաղօլը գօմիլթիլ պէլ հատիլ մէլթիլթիլ տէլ տօլայր պէնանը մաալգէթի վէ թէլէսիլթիլ իլլէմիլ տիր:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Աւարդըմըլ մալիլմաթը մախսուէլի կէօրէ, պու կիւն, քահանայալըմըլ Թերզեան էֆ. թարաֆընտան պիր մէլիլթիլ ֆէվգէլալալ ագաթնա տալէթ օլընմըլալ տըր: Դալէթամըլըն թէրթիլթիլիլ մէլըլ օլտըլըմըլ զէման պու մէլիլ Կաթողիկոսարանտա թօլմանմըլ տըր: Նէ մէսէլէ իլին ագա օլընալընը պիլմէլիլ լալթիլ իլլալթիլ պաթըլըրա, Թերզեան էֆ. քէնտի խաթիլ հարէթէթի՝ Գիլիսէլէ վէ մէմուրիլթիլ մուզմաթը պուլընտըլընը վէ ճէմաթըն մէսիլթիլ ու մուսթիլէսի եօլըլ օլտըլընը միւսթիլիլ պիր թագրիլ չէրիլթիլ քահանայալընա իմզա իթթիլթիլ, պուլու Ատիլթիլ վէ Մէլալիլ նէլալթիլին թագաթիլ իտէթէթ իմիլ: Թերզեանը, քէնտի բօլթըն սաղլամագ վէ խաթիլ հարէթէթիլին տօլըրա օլտըլընը իսպաթ իթմէթ իւզըլ, հէթ տըրիլ վաթըլալարա միւրաճաթ իթթիլիլ կիպի, պէօլլէ պիր վաթըլալա տա միւրաճաթը գապիլթիլ տէլիլ իսէ տէ, խաթիլ հարէթէթիլին չարթըլըլը, գալալալ վէ շէրաթիլ տէլլէթ սւ միլլէթ ալէսիլթիլ իտուկի օ գաթար աշիքեար տըր թի, պու կիպի վաթըլալարըն հիւքիլթիլ եօգ տըր: Տիլթիլ թարաֆտան հիլ մէմուլ իտէմէլիլ, վէ խաթըլըմըլ կէթիլթիլիլ քի յահանայալըմըլ, ճէմաթըն հէթ կէօնա իթթիլթիլալ սալիլ հիւսթիլթիլալ, վիճաթընա թէլմաթիլ վաթըլ օլտըլալը, վէ պուլուսան էվէլէ քէնտի գտնաթըլէթեարալընը պիր գալ թէրթիլ իլլալ իթթիլ պուլընտըլալը, Էանի Թերզեանըն մուզըրը վէ հաթըլըլ բօլիլթիլալընը իլթիլալ իթմէթիլթիլիլ հալալէ, պուլուսան պէօլլէ տալիլ քէնտի զամիլթիլթիլ, վէ գանաթը գալթիլթիլին գարըլ հարէթէթիլ իթթիլթիլ:

Միլլէթ մէլիլթիլիլալ վէրիլէն քարար իւզէրինէ թանգիլ իտիլթիլալ արգուհալ, չարշէնպիլ կիւնիլ Մէլիլթիլ մէլթիլ Ատենապետիլ Արամ էֆ. Երամեան թարաֆընտան ալիլ վէ մէլալիլ նազըլը վէ տալիլ նազըլը վէթիլ Մէմուրիլ պէլ էֆ. յէ թագաթիլ իտիլմիլ տիր, վէ միւշարիլթիլ վէ տիլթիլ պաղը վիւքէլալա լալըմ կէլէն իլլալալա տալիլ իթթիլ օլընմըլ տըր: Կէրէթ Մէմուրիլ պէլ կէրէթ տիլթիլ վիւքէլալ իւմիլալալ ճէվալալար վէրիլ տիր:

Քէնտիլ կիւնիլ Թերզեան էֆ., զաղը իսթիլթիլալ իճրաթը իլին Ատիլ վէ Մէլալիլ նէլալթիլին չաղըլըմըլ իսէ տէ, օ կիւնիլ կիւնիլթիլ, աղիլթիլ-

